

ספר שופטים על פי ראיית חז"ל

הרב יצחק לוי, פרשיות בספרי הנביאים - ספר שופטים, ירושלים תשנ"א, שפו עמודים

עשרות בשנים שימש הרב יצחק לוי שליט"א כר"מ וכמורה בישיבה התיכונית "חורב" בירושלים, ובמשך השנים נתגבשה אצלו דרך מיוחדת להוראת תנ"ך, שעליה בנויים היו מאמריו המפוזרים במקומות שונים¹. הרב לוי הוציא את חיבורו הראשון, על ספר יהושע, בירושלים בשנת תשמ"ח. לאחרונה החליט להוציא חיבור נוסף הבנוי באותה המתכונת, והפעם על ספר שופטים.

אף ששנים הרבה לא עסקו תלמידי חכמים הלנים בעומקה של הלכה בספרי נביאים וכתובים², לא יתום הוא דורנו מחיבורים, שיצאו לאור לאחרונה ושהינם פירושים לנ"ך. נציין אחדים מהם, שנתחברו על ספר שופטים:

1. **מקרא ומדרשו** בצירוף כל מאמרי חז"ל, בתוספת ביאור קצר, הרב אברהם סופר, ירושלים תש"ה
2. **דעת מקרא**, פרופ' יהודה אליצור, ירושלים תשל"ו
3. **דרך בינה**³, הרב אברהם שושנה, ירושלים תשמ"ח

במה, אם כן, נתייחד ספרו של הרב לוי?

בכותרת לספר נאמר: "פרשיות בספרי הנביאים, ספר שופטים, עיונים ולקחים בעקבות חז"ל". כאן לעני"ד המפתח להבנת ייחודו של הספר. אין מטרת הספר לאסוף את כל מדרשי חז"ל שנאמרו על כל פסוק ופסוק (כמו בספרו של הרב סופר); אין הוא פירוש המתבסס על הפרשנות המסורתית הקלאסית, ומצד שני נעזר בתוצאות המחקר המדעי המודרני (כפירוש 'דעת מקרא'); אף אין מגמתו לחתור להבנת המקראות כמות שהם, לפענח את משמעות כל מלה ומשפט ולעמוד על התקשרות העניינים במקומם והתייחסותם לשאר ספרי המקרא (כפירוש 'דרך בינה'). מטרת הספר שלפנינו מובאת בהקדמת המחבר לספר יהושע (עמ' 12):

¹ נציין כאן אחדים מהם: 'דרכו של מלך (אחאב) בישראל', בקובץ בית הספר חורב בירושלים - שלושים שנה לקיומו, ירושלים תשכ"ו. עמ' 79-91; 'קווים לדמותו של יואב בן צרויה בעקבות חז"ל', המעיין, תשל"ד, ג', עמ' 45-72; 'האחרון למלכי יהודה (צדקיהו המלך)', המעיין, תשל"ו, ד', עמ' 1-19; 'יהושפט בן אסא - מלך במשפט יעמיד ארץ', המעיין, תשמ"ג, ג', עמ' 35-56.

² עיין דברי אמו"ר פרופ' מ' ארנד, 'חידוש בעולם התורה', בתוך: הצופה, עש"ק פרשת ויקהל תשמ"ט (3.3.89).

³ ראה סקירתו של אמו"ר על ספר זה, לעיל, הערה 2.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

דברי חז"ל הם המדריכים אותנו להבין את המקראות על מכוונם הנכון, כפי כוונת הבוחר בנביאים, וללמוד מהם דרכי חיים. נקרב את פשוטי המקראות להזכרות חז"ל - והיו לאחד בידינו.

במלים אחרות, בחיבור שלפנינו שם המחבר לנגד עיניו שתי מטרות:

- א. ביאור במקראות על יסוד דברי חז"ל וללא סטייה מהם ('עיונים בעקבות חז"ל')
 - ב. הפקת לקח ומוסר מביאורים אלה ('לקחים בעקבות חז"ל')
- מקומו של הספר במדף הספרים יהיה אפוא בין ספרי פרשנות המקרא המסורתיים, אך מבחינת מגמתו ועניינו קרוב יהיה גם לספרי המוסר המיוסדים סביב פסוקי המקרא. ומשהגדרנו את מקומו, דומה שהגדרנו למעשה את חידושו העיקרי של החיבור.

נעבור כעת לתיאור קצר של מבנה הספר. הספר פותח במבוא על ספר שופטים ומטרת חיבורו ועל תקופת השופטים וייחודם לעומת המלכים⁴. גוף הספר בנוי על פי סדר הנושאים שבספר שופטים: לכל פרק מפרקיו מיוחדים בחיבור מספר דיונים, ובסוף הדיונים האלה - מדור בשם 'עיונים נוספים', המכיל שאלות הנחיה ורעיונות למחשבה והמבוסס על הפניות לדברי חז"ל ופרשני המקרא. עיונים אלה נועדו לעורר את הלומד לחשיבה ולהרחבת ידיעתו בדברים שהמחבר לא דן בהם בגוף הפירוש. בסוף הספר שני מפתחות מפורטים: מפתח מקורות, שניתן לשייכו לתחום ה'עיונים', ומפתח נושאים המתייחס במיוחד לתחום ה'לקחים'.

דברי המחבר מבוססים על דבריהם של חז"ל ופרשני המקרא הנאמנים, של גדולי המחשבה והמוסר, של ראשונים, אחרונים, ואף אחרוני האחרונים בני דורנו. אך אין הרב-המחבר 'מעתיק' דבריהם: הוא מסביר ומרחיב ומפתח את הרעיונות הטמונים בדבריהם ובונה מהם בניין יציב ומקורי, עד שהקורא את דבריו מרגיש, שסיפורי השופטים והמאורעות, שנתרחשו לפני זמן כה רב, נוגעים לו ישירות, ונמצא שכל דברי המקרא הם בבחינת "שמע בני מוסר אביך". סגנונו הבהיר ולשונו הצחה של המחבר מנעימים על הלומד את העיון בספר ואת הקריאה בו.

נאחל לרב לוי, שיזכנו במהרה בהוצאת יתר כתביו על שאר ספרי הני"ך.

אהרן ארנד

⁴ בנושאים אלה עסק בהרחבה גם הרב שושנה במבוא לדרך בינה'.